

NICOLAE TITULESCU – UN ACUT SIMȚ AL ISTORIEI

O viziune asupra Europei de dinaintea celui de-al Doilea Război Mondial

*Dr. prof. univ. George G. POTRA,
director executiv al
Fundației Europene Titulescu*

NICOLAE TITULESCU – AN ACUTE FEELING OF HISTORY A VISION ON EUROPE BEFORE WORLD WAR II

Anticipating big changes that happened soon, anticipating WW II, Nicolae Titulescu pledged with important centers of big western democracies for the awareness among all responsible political forces of the destiny of European and global security.

He always considered Romania's chances and obligations in the European coordinates, understanding that Romania is Europe and there is no Europe without Romania.

A big personality of the last century, Nicolae Titulescu is among us, above the time and space.

– Onorată asistență,

S-au împlinit 70 de ani de când Nicolae Titulescu s-a frânt din viață, la 17 martie 1941, la Cannes.

Prematur. Nedrept. Departe de țară.

Alungat din viața politică, după 20 de ani de activitate pusă în slujba României, Titulescu a fost obligat – de dușmanii ireductibili de la București și de la Berlin, de la Roma, Belgrad, Varșovia, Budapesta și Sofia ș.a. – să aleagă calea exilului, rămânând un proscris.

A rămas devotat fără rezerve țării, înfrângând boala, adversitatea, izolarea politică și fizică, servindu-și poporul prin idee și acțiune.

A încercat să depășească limitele posibilului.

Prefigurând marile convulsii ce aveau să vină în scurt timp, anticipând declanșarea celui de al Doilea Război Mondial, Nicolae Titulescu a pledat în centre importante ale marilor democrații occidentale pentru conștientizarea tuturor forțelor politice responsabile chemate să-și asume destinele securității și păcii europene și globale.

A gândit totdeauna angajamentele și șansele României în coordonate europene, înțelegând că România este în Europa și că Europa fără România nu poate fi.

„Pelerin al păcii“, Nicolae Titulescu s-a făcut pe cele mai diverse meridiane exponentul unei necesități și apărătorul unui ideal.

Pericolele relevate de involuțiile politico-militare din vremea sa, ascensiunea regimurilor de extrema dreaptă sau de extrema stângă, proliferarea manifestărilor de forță, accentuarea pretențiilor revizioniste și revanșarde, multiplicarea expresiilor de terorism politic și a confruntărilor de ordin etnic și religios, l-au angajat pe Nicolae Titulescu într-un efort fără egal pentru trezirea la realitate.

Nicolae Titulescu nu a ezitat să reamintească marilor democrații occidentale că interesele lor nu se pot opri la propriile granițe, că pacea și securitatea sunt fenomene indivizibile, precum și faptul că niciun stat al continentului – oricât de îndepărtat geografic de o zonă de conflict potențial sau efectiv – nu se poate deroba de responsabilitățile ce-i revin în plan european și global.

Discuțiilor sterile, proiectelor himerice, rivalităților mari sau mici, verbiajului devorator de timp și acțiune, Titulescu le-a opus analize de referință, propuneri și inițiative concrete.

Observator lucid al realităților interbelice, al forțelor și proceselor distructive, creator și apărător al principiilor de drept internațional, promotor al unei noi ordini politice, economice și morale la scară globală, soldat în prima linie și până la moarte în „tranșeele păcii“, Nicolae Titulescu a fost deopotrivă vizionar, precursor și promotor al Europei Unite, numele său aflându-se cu îndreptățire alături de acelea ale lui Jean Monnet și Robert Schumann, ca părinți fondatori ai Uniunii Europene de astăzi.

Umanismul și democratismul concepției, pe de o parte, realismul și pasiunea acțiunii, pe de altă parte, s-au îngemănat într-o operă de mare valoare teoretică și de remarcabilă importanță practică, în care interesele naționale au fost înțelese și susținute în deplin acord cu acelea ale comunității internaționale.

În ajunul celui de al Doilea Război Mondial, renumitul gazetar francez Raymond Cartier scria: „Titu-les-cu! Cele patru silabe ale numelui său sonor au umplut istoria diplomatică de după război. El a fost unul dintre marii oameni ai României, unul dintre marii oameni ai Miciei Înțelegeri, unul dintre marii oameni ai Genevei și, pentru a spune totul, unul dintre marii oameni ai Europei [...]. El a fost cel mai strălucit și cel mai dinamic dintre toți cei care au vrut să construiască o Europă nouă, bazată pe egalitatea puterilor și pe respectul tratatelor. Când norii au suit la orizont, el a fost unul dintre primii care a înțeles și primul care a vrut să ridice un dig contra inundației care se anunța“.

A avut însă soarta Casandrei.

Și totuși...

Opera lui Nicolae Titulescu nu rămâne o simplă pagină de istorie.

Opera lui Nicolae Titulescu păstrează și proiectează valoarea unui mesaj de mare actualitate.

O mare conștiință a veacului trecut, Nicolae Titulescu ne însoțește contemporan dincolo de timp și spațiu.

*

În lunile aprilie-iunie 1937, Nicolae Titulescu a onorat cu prezența sa mai multe instituții și forumuri naționale și internaționale din Franța, Marea Britanie și Cehoslovacia.

La dejunul oferit la 11 aprilie 1937, la Cap Martin, de Societatea Medicală a Litoralului Mediteranean, Nicolae Titulescu a rostit discursul publicat de noi sub titlul *Intangibilitatea frontierelor este condiția primă a înțelegerii internaționale*, iar la 26 iunie 1937, la Bordeaux, în cursul după-amiezii, la Grand Théâtre, în prezența veteranilor din Primul Război Mondial, reuniți în Asociația ofițerilor mutilați și a foștilor combatanți, Nicolae Titulescu a rostit un alt vibrant discurs, publicat de noi sub titlul *Nu putem salva pacea decât luptând pentru drept*.

În atmosfera de înălțare spirituală, de îmbărbătare morală a tuturor participanților solidari întru apărarea unor idealuri pentru care se angajaseră pe fronturile de luptă din Primul Război Mondial, după terminarea conferinței susținută la Bordeaux, Nicolae Titulescu a făcut, la 26 iunie 1937, o declarație scrisă – întru apărarea legii internaționale – care, la peste 70 de ani de la formularea ei, această declarație își confirmă valoarea sa de mesaj de perpetuă actualitate. „Cei care asistă ca spectatori la violarea legii internaționale își antrenează țara în abis. Numai servind Dreptul, Justiția și Morala se lucrează pentru propriul lor interes și pentru interesul național.“

Exilat de ai săi, Nicolae Titulescu trăgea și aici semnale de alarmă împotriva somnului rațiunii, care copleșea cercurile politice și părți importante ale opiniei publice.

Continuând în perioada următoare să aibă noi și noi contacte, noi intervenții publice, în Franța, Marea Britanie și Cehoslovacia, Nicolae Titulescu va oferi adversarilor săi din țară și străinătate noi ocazii nu pentru a-i analiza ideile, ci pentru a se deda la aprecieri ostile, care, încă o dată și încă o dată, nu se bazau pe o analiză serioasă.

Toți acești adversari ireductibili nu-i iertau lui Nicolae Titulescu – așa cum am mai spus-o și scris-o – faptul că a supraviețuit loviturilor politice primite și, chiar mai mult, că s-a manifestat activ în spațiul public. Nicolae Titulescu n-a pretins niciodată să fie un Messia. A judecat însă realist, a tras semnale de alarmă care n-au fost ascultate, nici în marile capitale ale democrațiilor occidentale, nici, cu atât mai mult, de București, unde Nicolae Titulescu – pentru că spunea adevăruri crude – devenise, în opinia cercurilor politice obnubilate de ură, „trădătorul“ Nicolae Titulescu!

La începutul verii anului 1937, Nicolae Titulescu s-a aflat în Marea Britanie.

Pe malul Tamisei, Nicolae Titulescu a avut întrevederi cu personalități britanice proeminente și cu diplomați străini acreditați la Londra.

A rostit cu această ocazie câteva conferințe, piese de referință ale gândirii și acțiunii sale. S-a crezut mult timp fie că textele acestor conferințe s-au pierdut, fie că ele au fost rostite liber și că nu a existat niciun text. Recuperarea și publicarea lor reprezintă un succes indiscutabil, restituind patrimoniului intelectual european piese de rezistență.

La 3 iunie 1937, prezintă în Camera Comunelor – în fața majorității – conferința cunoscută până la noi sub titlul *Despre metodele practice de a păstra pacea existentă* și publicată integral pentru prima dată în România sub titlul *Ceea ce dorim noi este să evităm războiul, nu să îl câștigăm a doua oară*.

A doua zi, la 4 iunie 1937, susține la New College al Universității din Oxford, în fața a 50 de profesori, conferința *Situația internațională a Europei* și publicată integral de noi, pentru prima dată în România, sub titlul *Milioane de oameni au murit în Marele Război pentru ca să se poată naște o nouă viață internațională*.

La cererea opoziției din Parlamentul britanic, Nicolae Titulescu a vorbit, din nou, la 9 iunie 1937, în fața Camerei Comunelor, în fața a 150 de deputați, reprezentând fracțiunea laburistă, susținând conferința *Orientarea în politica actuală a democrațiilor europene*, reprodusă de noi sub titlul *Tăcerea este sinonimă cu moartea. Un cuvânt spus la timp este sinonim cu viața*.

La aceeași dată, 9 iunie 1937, a prezentat la Chatham House (Royal Institute for Foreign Affairs), în fața a 300 de persoane, *Este de dorit reforma Pactului Societății Națiunilor?*

La 14 iunie 1937, în timpul sejurului la Londra, Nicolae Titulescu a rostit discursul *Războiul este o calamitate. Ce se poate face pentru a-l preîntâmpina*, prilejuind numeroase întrebări în fața Comitetului pentru Pace și Apărare, prezidat de Winston Leonard Spencer Churchill.

Niciun om politic sau diplomat român nu a realizat în Marea Britanie, niciodată până atunci, și nici după aceea, un program de conferințe atât de dens și în fața unor forumuri atât de prestigioase.

Substanța acestor conferințe merită studiată profund, de politologi, de juriști și istorici, de sociologi și filosofi.

Din lectura atentă a acestor conferințe, vă supunem atenției ceva din evaluările care au fost făcute și din ideile care au fost avansate de Nicolae Titulescu.

Acestea se regăsesc, într-o formă sau alta, în toate conferințele susținute în Marea Britanie, accentele pe una sau alta din probleme fiind distincte de la caz la caz, în funcție de auditor.

Nicolae Titulescu a procedat la o analiză profundă a evoluției politice după Primul Război Mondial.

Concluzia putea fi considerată șocantă, dar nu era mai puțin adevărată.

Am câștigat războiul, dar am pierdut pacea – afirma Nicolae Titulescu.

a) Tratatul de pace au omis – potrivit lui – să unească noile entități politice într-un sistem economic comun. Ocupându-se exclusiv de aspectele politice, tratatele de pace au provocat o ruptură a unităților economice, ceea ce a dus la dezvoltarea nelimitată a sistemului piețelor închise, a autarhiei economice.

b) Odată cu ultima lovitură de tun, a încetat să funcționeze solidaritatea unor mari grupuri de state.

Făcând o radiografie a tabloului european, Nicolae Titulescu constata:

– înmulțirea și consolidarea barierelor economice, angajarea unei lupte acerbe pentru resurse de materii prime și piețe de desfacere;

– multiplicarea, adâncirea și prelungirea crizelor economico-financiare pe fondul nerezolvării problemelor reparațiilor și datoriilor de război.

Făcând aceste constatări, Nicolae Titulescu conchidea:

Ceea ce amenință pacea cel mai mult sunt înaltele bariere economice.

Nicolae Titulescu releva:

– configurarea a două citadele orientate și angajate politic, economic și propagandistic una împotriva alteia;

– criza de încredere în Societatea Națiunilor, apariția unei crize funcționale și instituționale.

În opinia lui Nicolae Titulescu, sistemul deficient și fragil al tratatelor de pace a avut drept conse-

cință reactivarea unor probleme conflictuale, apariția unor noi forme de expresie, configurarea a noi zone de confruntare.

Nicolae Titulescu constata:

– renașterea tendințelor revizioniste, revanșarde;

– angajarea unor frenetice curse ale înarmărilor (de cei care sunt amenințați și de cei care nu sunt amenințați);

– lipsa unei reacții substanțiale, coerente și credibile, față de propaganda revizionistă, față de tendințele și actele agresive.

Agresiunea se produce atunci când există riscul impunității – avertiza Nicolae Titulescu.

Nicolae Titulescu a acordat o atenție particulară situației învinșilor, subliniind lipsa unei politici concrete față de aceștia (Marea Britanie și Franța, având opinii profunde divergente în materie de reparații) și amploarea excesivă a obligațiilor impuse învinșilor, greu acceptabile moral și aproape imposibil de suportat economic și financiar.

Nicolae Titulescu nu s-a sfiit să identifice răspunderile celor care nu au avut o politică de perspectivă față de Germania spunând: "Problema germană a continuat să se mențină în atenția cercurilor politico-diplomatice".

Abordările Marilor Puteri occidentale au fost prea diverse, total inconsecvente și adesea hazarde, oscilând între amenințări gratuite cu folosirea forței și manifestări nejustificate de conciliere.

Nicolae Titulescu constata cu nemulțumire și tristețe ineficiența, mai bine zis eșecul, cancelarilor marilor democrații occidentale în ceea ce era „cancerul politic” al Europei.

În fața parlamentarilor britanici, a unor eminențe personalități din lumea academică și a unor prestigioși ziariști, Nicolae Titulescu a făcut un apel la realism politic, exprimându-și propriul punct de vedere privind căile pentru evitarea războiului, pentru construcția unor sisteme de securitate, pentru consolidarea păcii.

În acest sens, Nicolae Titulescu propunea:

a) activizarea dialogului politic și economic, multiplicarea și diversificarea negocierilor, elaborarea, definitivarea și semnarea unui număr cât mai mare de acorduri bi- și multilaterale;

b) întărirea instituțiilor internaționale chemate să prevină războiul și să apere pacea;

c) consolidarea structurilor de securitate, regională, continentală și mondială;

d) afirmarea cu mai multă putere pe scena internațională a democrațiilor europene.

Cât privește fiecare din aceste direcții, Nicolae Titulescu ține să precizeze:

A. Necesitatea abandonării pozițiilor echivoce ale Parisului și Londrei, exigența elaborării unor soluții de larg interes, echitabile și eficiente, care să

scoată continentul din marasm economic și, pe cale de consecință, să detensioneze climatul politic.

B. Necesitatea unei atitudini realiste și constructive față de Societatea Națiunilor.

Societatea Națiunilor nu este o academie morală, scria Nicolae Titulescu. Este o instituție politică menită să împiedice războiul, iar în anumite cazuri să-l înăbușe.

Fiind convins că nu Pactul Societății Națiunilor a eșuat, ci oamenii, Nicolae Titulescu conchidea metaforic: *Biblia nu trebuie schimbată pentru că oamenii sunt păcătoși!*

C. Concentrându-se asupra securității internaționale, Nicolae Titulescu

– a arătat cât este de nefastă împărțirea securității continentale în securitate apuseană și securitate răsăriteană;

– a demonstrat necesitatea unui sistem unic de securitate, a reliefat relația logică între securitatea regională, securitatea continentală și securitatea mondială;

– a pledat pentru încheierea de înțelegeri politico-militare regionale – în concordanță cu principiile și obiectivele Societății Națiunilor – și pentru construirea, consolidarea și perfecționarea de structuri economice universale de cooperare;

– a propus o nouă abordare a problemei frontierelor, a lansat și introdus în ideologia și ideografia relațiilor internaționale conceptul spiritualizării constante și progresive a frontierelor;

– a atras atenția liderilor politici britanici asupra pericolului atitudinilor de expectativă, a tratării diferențiate a securității occidentale și a securității orientale.

Tăcerea este sinonimă cu moartea. Un cuvânt spus la timp este sinonim cu viața!

D. Față de ascensiunea forțelor revanșarde și de accentuarea pretențiilor privind modificarea geografiei politice a Continentului, Nicolae Titulescu a chemat Marea Britanie și Franța la un efort de stimulare a procesului de coagulare și solidarizare a tuturor forțelor democratice împotriva dictaturilor și dictaturilor.

– a afirmat că nu face deosebire între dictaturi, că în esență dictaturile sunt identice, că nazism=fascism=comunism.

Nicolae Titulescu aprecia metaforic:

Cineva m-a întrebat cândva: „Care este diferența dintre comunism și hitlerism sau fascism?” I-am răspuns: „Presupunem că ai trei vaci. Comunismul ți le ia și nu vei mai auzi niciodată despre aceste vaci. Hitlerismul și fascismul ți le va lăsa, cu următoarele condiții: vei păstra aceste vaci, dar nu vei mai avea niciodată dreptul să le mulgi. În plus, vei plăti toată hrana și întreținerea acestor vaci”.

– a pledat pentru dreptul opiniei publice la infor-

mare, corectă și la timp, a chemat opinia publică să devină un factor activ al vieții politice, determinând orientarea guvernanților în concordanță cu exigențele naționale;

– a atras atenția asupra pericolului de a lăsa opinia publică în afara politicii, de a-i disimula problemele complexe și grave cu care se confruntă țara.

La mijlocul anului 1937, Nicolae Titulescu cerea factorilor responsabili și democrațiilor europene să abandoneze definitiv lumea himerelor și a compromisurilor, punându-le în față marea alternativă a momentului:

Europa luptă pentru a-și făuri unitatea.

Europa va realiza unitatea fie prin victoria partidelor de dreapta, fie prin victoria partidelor de stânga.

În primul caz, vom fi martorii unui pas înapoi în istorie, căci pentru câteva timp libertățile democrației, rod al luptei îndelungate și al sacrificiului amar, vor fi suspendate.

În cel de-al doilea caz, vom vedea o imagine a fericirii: Europa va trăi într-o democrație sănătoasă, care poate concilia cerințele libertății cu cele ale autorității.

Dorim să precizăm că – obligați de spațiu și timp – ne-am oprit în cele de mai sus doar asupra câtorva evaluări și idei din conferințele lui Nicolae Titulescu în Marea Britanie.

Zecile de pagini pe care le însumează aceste expuneri oferă cercetătorilor motive de profundă reflecție, de noi și noi abordări.

Toți cei care se vor apleca și vor reveni asupra acestor intervenții vor remarca substanța analizelor, curajul judecăților de valoare și al ideilor avansate, arhitectura impecabilă și cristalinitatea expresiei publice a discursului titulescian.

Nicolae Titulescu a fost un vizionar. El vine nu din familia marilor inspirați, ci din seria restrânsă a celor mai lucide minți ale secolului trecut.

La prima vedere, pare aproape incredibil că la sfârșitul anului 1937, Nicolae Titulescu scria următoarele:

Ar fi imposibil să nu se tragă din toate faptele de mai sus concluziile la care am ajuns cu privire la menținerea păcii actuale, ceea ce înseamnă că ar fi imposibil să nu se menționeze posibilitatea unui viitor război care, chiar dacă ar afecta numai Europa, ar îmbrăca în mod necesar un caracter mondial din cauza legăturilor existente între continentul nostru și toate celelalte.

Aici trebuie să facem o distincție între menținerea păcii actuale și victoria într-un viitor război.

Sunt convins că victoria va fi de partea Franței, Angliei, U.R.S.S. și Statelor Unite, chiar dacă acestea din urmă ar acorda Europei doar un sprijin moral.

Nu sunt chiar atât de sigur că, după politica

care a fost urmată, pacea nu va fi din nou zdruncinată.

Ceea ce doresc nu este o a doua victorie, ci menținerea păcii așa cum este ea astăzi.

Seismograf de înaltă fidelitate, Nicolae Titulescu a înregistrat cu acuitate și îngrijorare mutațiile de pe scena politică mondială, ecloziunea curenților și forțelor totalitare, prefigurarea unor noi alianțe și maturarea unor politici punând sub semnul întrebării și solicitând belicos modificarea echilibrului configurat de sistemul de tratate încheiate după primul război mondial.

Mesajul pe care Nicolae Titulescu l-a lăsat posterității – și prin paginile conferințelor sale din vara de dinaintea celui de-al doilea carnagiu mondial – este acela că, dincolo de spațiu și timp, umanitatea constituie un singur trup, devenirea obligând la un efort constant și lucid pentru supraviețuire, în care gândirea și sufletul sunt chemate, dincolo de frontiere, să-și dea mâna în perfectă armonie.

La 19 iunie 1937, într-o ceremonie solemnă, Universitatea Komensky acorda omului politic și diplomatului român titlul de *Doctor Honoris Causa*.

După înmânarea prestigiosului titlu, Nicolae Titulescu a rostit discursul *Ordinea în gândire*, o adevărată capodoperă, sub raportul substanței, arhitecturii și stilului, intrată în timp în seria scurtă a marilor antologii ale oratoriei.

Departate de noi intenția de a fixa locul discursului *Ordinea în gândire* printre celelalte mari pledoarii ale lui pentru pace – fie că au fost pronunțate la Berlin, Londra, Cambridge, Geneva, Roma – și cu atât mai dificil de a-l supune analizei detaliate, substanța ideilor reclamând dimensiuni pe care nu ni le propunem aici și de care nici nu dispunem.

Mesajul politic pe care Nicolae Titulescu îl formula în urmă cu peste 70 de ani – la începutul dezagregării care a dus la izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial – își păstrează pe deplin actualitatea, fiind un semnal privind pericolele mortale pe care le prezintă momentele de gravă turbulență pe plan internațional. Pledoaria sa pentru o nouă organizare internațională, sprijinită pe lege și pe morală, certifică un gânditor profund și un om politic responsabil.

Trăim într-o epocă tulbure fără precedent în istorie – afirmă Nicolae Titulescu. Se spune că voim să evităm războiul și totuși el este foarte aproape, dar ochii noștri refuză să-l vadă. [...] Se spune că voim să trăim sub domnia legii internaționale și totuși lumea asistă impasibilă la violarea ei repetată și la zeificarea celor care o realizează, fericită dacă aceștia din urmă consimt să accepte o convorbire, faptele împlinite nefiind niciodată repuse în cauză. // Lumea resimte azi o nevoie care primează asupra tuturor celorlalte: Ordinea în gândire. // Dacă

această ordine nu este repede restabilită, tot ce se va face este inutil și omul va cădea mai jos decât pe vremea triburilor primitive, căci cel puțin, în epoca aceea, soarta care îl aștepta era ascensiunea, pe când soarta care îl așteaptă, în împrejurările actuale, pe omul de mâine, este durerea unei căderi de pe piscuri într-o prăpastie. // Să acționăm, acesta este cuvântul de ordine al timpurilor pe care le trăim.

Citim aceste rânduri cu sentimentul că ne aflăm în fața unei analize efectuate la începutul anului 2000. La capătul a peste șapte decenii de la pronunțarea acestui discurs, realizăm că, dincolo de progresele uriașe în domeniile științei și tehnicii, omenirea nu a dobândit plusul de înțelepciune și umanitate de care are nevoie pentru a supraviețui și progresa, continuând să fie deopotrivă autor și victimă ale unor mari probleme și tensiuni care o țin sub semnul imprevizibilului periculos.

Dedicându-se păcii, cu întreaga sa ființă, Nicolae Titulescu releva că este inacceptabilă indiferența față de evoluțiile belicoase, că neutralitatea ascunde egoisme iresponsabile și pericole greu de anticipat. În același timp, Nicolae Titulescu pleda în numele dreptului omului de rând de a ști, de a fi informat, de a-și expune punctul de vedere, căci nimeni, nici când, nu are dreptul de a angaja o națiune, o țară într-un război, fără ca oamenii ei să li se spună de ce, pentru ce, cu ce costuri, cu ce rezultate.

La capătul discursului său, al unui om care întrunea în mod fericit virtuțile juristului, filosofului, sociologului, diplomatului și omului politic, Nicolae Titulescu, considerat de unii doar un idealist – și ce ar fi de condamnat în asta și în ce măsură idealismul exclude *de plano* politica realului – vizionarul nu numai că vedea războiul, dar și sfârșitul acestuia, prefigurând o perspectivă în care prea multele încercări și suferințe trebuiau să lase loc găsirii și slujirii unui singur Adevăr:

Numai în ziua în care politica se va confunda cu dreptul, în care spiritul politic nu se va mai opune spiritului juridic, numai în ziua în care se va înțelege că adevăratul spirit juridic se confundă cu spiritul politic cel mai ascuțit, pentru că el constă în armonizarea contradicțiilor de moment în serviciul stăpânului care se numește lege, pentru că el știe că dacă acesta nu mai merită să fie stăpân trebuie înlocuit cu un stăpân nou, adaptat exigențelor noi care se numesc tot lege, dar o lege nouă, numai în ziua în care dreptul va străluci ca un răsărit de soare în sufletul tuturor oamenilor, ca o directivă care călăuzește, ca un imperativ categoric care se impune, ca o autosupunere care se confundă cu libertatea organizată, numai atunci omenirea va fi salvată, pentru că în pacea pe care o creează ordinea juridică omul își va putea împlini destinul său, potrivit comandamentului Idealului Creator. // Idealul Cre-

ator vrea ca Împărăția Cerurilor care este în noi să se realizeze în jurul nostru în lumea vizibilă a materiei. // Idealul Creator nu se mulțumește să sădească în sufletul omenesc germenul credinței într-o viață viitoare, unde înțelepciunea își va da mâna cu bunătatea; el cere mai ales eforturile necesare, oricât de mari ar fi ele, pentru a integra în materie toate elanurile instinctive ale sufletului omenesc înspre frumos și înspre bine, pe care nu este de ajuns să le întrevădem, ci trebuie să știm să le creăm! // Idealul Creator nu face deosebire între spirit și materie; el vede în cel dintâi geniul sculptorului, iar în cea de-a doua marmura care se lasă șlefuită pentru ca să apară în plină lumină frumosul, ascuns mai înainte în străfundurile sufletului omenesc. // Pacea în ordine, dreptul în perpetuă devenire corespunzător cu mersul schimbător al vieții, sufletul omenesc în strădanie continuă de a se realiza pe sine însuși în formele concrete ale unei gândiri și unei generozități în continuă ascensiune, iată condițiile pe care le cere ieșirea din haos și viața organizată către care aspiră ființele umane. // Numai prin

drept ca metodă, prin domnia dreptului ca obiectiv, prin funcționarea dreptului în serviciul îmbunătățirii dreptului, ca regulă de conduită, vom realiza exigențele Idealului Creator, vom înceta a fi umilii care se pleacă în fața greutăților existenței, vom deveni stăpânii vieții, ai cărei sclavi ne-am crezut din ignoranță, vom simți într-un cuvânt că Dumnezeu este cu adevărat în noi.

Cetățenii Europei Unite – cea mai amplă și solidă construcție politică și economică din istorie – pot găsi în *Ordinea în gândire* a lui Nicolae Titulescu un suport și un imbold, marile valori juridice și morale, chemate să stea la baza consolidării propriei lor opere și a dezvoltării ei la nivelul întregului continent.

Vă mulțumesc pentru atenție.

Comunicare susținută la Manifestarea comemorativă organizată de Academia de Științe a Moldovei cu ocazia împlinirii a 70 de ani de la moartea lui Nicolae Titulescu.

Chișinău, 16 iunie 2011

Mihai Potârniche. Huși, Vaslui, Cetatea Albă (suprapunere), 1998